

Sygn. akt IV Ca 429/17

POSTANOWIENIE

Dnia 11 października 2017r.

Sąd Okręgowy w S. IV Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie następującym :

Przewodniczący: SSO Dorota Curzydło

Sędziowie SO: Wanda Dumanowska (spr.), Elżbieta Jaroszewicz

Protokolant: sekr. sądowy Kamila Wiśniewska

po rozpoznaniu w dniu 11 października 2017 r., w S.

na rozprawie

sprawy z wniosku D. G.

z udziałem E. G., L. G., R. G., K. G. (1), K. G. (2), Banku (...) Spółki Akcyjnej w W., W. M., „S. – (...)” w S.

o zatwierdzenie uchylecia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego

na skutek apelacji wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego

w S. z dnia 31 maja 2017 r. sygn. akt IX Ns 759/16

postanawia:

zmienić zaskarżone postanowienie w ten sposób, że zatwierdzić oświadczenie D. G. złożone w dniu 11 października 2017 r. o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku po ojcu S. G., zmarłym (...) r.

w S., ostatnio stale zamieszkałym w S..

Sygn. akt IV Ca 429/17

UZASADNIENIE

Wnioskodawca D. G. wniósł o uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego wywodząc, iż w chwili śmierci swojego ojca - spadkodawcy był niepełnoletni, zaś matka nieprawidłowo reprezentowała jego interesy i nie odrzuciła spadku w jego imieniu, w skutek czego sąd stwierdził, iż wnioskodawca nabył spadek z dobrodziejstwem inwentarza, zaś w chwili obecnej przeciwko wnioskodawcy jest prowadzona egzekucja dotycząca długów spadkowych.

Uczestnicy postępowania E. G., L. G., K. G. (1), K. G. (2) i R. G. przychyliłi się do wniosku. Uczestnik postępowania Bank (...) S.A. w W. wniósł o oddalenie wniosku, gdyż matka wnioskodawcy nie była pozbawiona władzy rodzicielskiej, miała wiedzę o długach spadkowych i nie odrzuciła spadku, w skład którego wchodził lokal mieszkalny. Natomiast uczestnik postępowania W. M., „S. – (...)” w S. nie zajął stanowiska w sprawie.

Postanowieniem z dnia 31 maja 2017r. Sąd Rejonowy w S. oddalił wniosek oraz ustalił, iż wnioskodawca i uczestnicy postępowania ponoszą koszty niniejszego postępowania związane ze swym udziałem w sprawie we własnym zakresie. Z uzasadnienia tego postanowienia wynika, iż zostało ono wydane na podstawie następujących ustaleń faktycznych:

Wnioskodawca był synem S. G., który zmarł (...). Wnioskodawca był wówczas małoletni a jego przedstawicielem ustawowym była matka, która nie była pozbawiona władzy rodzicielskiej.

Matka wnioskodawcy nie złożyła oświadczenia spadkowego w imieniu wnioskodawcy.

Postanowieniem z dnia 11.07.2012r. Sąd stwierdził, iż m.in. wnioskodawca nabył spadek w 3/20 części z dobrodziejstwem inwentarza. W skład tego spadku wchodzi 1/2 nieruchomości położonej w S. przy ul (...) o wartości 92100 zł. Nieruchomość obciążana była hipoteką umowną zwykłą w kwocie 111 000 zł na rzecz Banku (...) S.A. w W. oraz hipoteką umowną kaucyjną w kwocie 55 500 zł na rzecz Banku (...) S.A. w W.. Nadto spadkodawca pozostawił po sobie długi na rzecz: (...) ((...)) S.A. w kwocie 1212,86 zł, A. K. przy S. (...) w kwocie 282,27 zł, W. M.,S. – (...)” w kwocie 4394,89 zł, (...) Bank (...) S.A. w kwocie 3639,83 zł, (...) Banku S.A. w kwocie 9417,60 zł i Banku (...) S.A. w kwocie 184200 zł.

Mając powyższe na uwadze Sąd Rejonowy, odwołując się do przepisu art. 1019 § 1 i 2 kc oraz art. 1015 § 2 kc, podkreślając przy tym, że błędem, w rozumieniu tych przepisów, nie jest nieznamość przedmiotu spadku, uznał, iż wniosek nie zasługuje na uwzględnienie. Podkreślił, w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, iż matka wnioskodawcy, która nie była pozbawiona władzy rodzicielskiej, nie składając w imieniu wnioskodawcy oświadczenia o odrzuceniu spadku, nie pozostawała w istotnym błędzie co do stanu masy spadkowej.

O kosztach postępowania postanowiono zgodnie z art. 520 § 1 kpc.

Apelację od tego postanowienia złożył wnioskodawca, działając przez opiekuna prawnego. Zarzucił, iż matka miała ograniczoną władzę rodzicielską, poddaną nadzorowi kuratora sądowego a postanowieniem Sądu Rejonowego w S. z dnia 14 listopada 2011r. został umieszczony w (...) (...). W konkluzji apelacji wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia i zatwierdzenie uchylecia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku po swoim ojcu.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja wnioskodawcy zasługiwała na uwzględnienie.

Uchylenie się od oświadczenia spadkowego czy też od skutków prawnych braku oświadczenia z jednoczesnym oświadczeniem, czy i jak spadkobierca spadek przyjmuje, czy też go odrzuca wymaga zatwierdzenia przez sąd. Podlega ono zatem jego merytorycznej kontroli, która jest prowadzona na rozprawie (art. 690 § 1 kpc) i obejmuje badanie, czy spełnione zostały przesłanki uchylecia się, w szczególności wystąpienie błędu lub groźby, okoliczności powstania tych wad oraz zachowania terminu uchylecia się określonego w art. 88 § 2 kc. Postępowanie o zatwierdzenie uchylecia się od oświadczenia, sąd wszczyna na wniosek zainteresowanego spadkobiercy, przy czym samo uchylene następuje zazwyczaj w formie ustnej - bezpośrednio przed sądem. Ze względu na wyraźną treść art. 1019 § 1 pkt 1 k.c. - zwłaszcza na tle regulacji ujętej w art. 1018 § 3 k.c. - nie jest dopuszczalne uchylene się spadkobiercy od skutków prawnych oświadczenia na piśmie nawet z podpisem urzędowo poświadczonym. Należy jednak zaznaczyć, że przepisy nie regulują formy uchylecia się od oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przed sądem, co powoduje że może ono nastąpić w formie oświadczenia lub zeznań złożonych do protokołu, jak też w formie załącznika do protokołu .

Dokonane przez Sąd I instancji lakoniczne ustalenia faktyczne, w ocenie Sądu II instancji, wymagają uzupełnienia, bowiem w dacie śmierci spadkodawcy (...)małoletni wówczas wnioskodawca D. G., objęty był postępowaniem w sprawie I. N. 690/10, prowadzonym przez Sąd Rejonowy w S. o zmianę zarządzeń opiekuńczych lub pozbawienie władzy rodzicielskiej. Postanowieniem zabezpieczającym z dnia 1 października 2010r. Sąd orzekł o umieszczeniu go w placówce specjalistycznej lub niespokrewnionej rodzinie zastępczej. Natomiast postanowieniem z dnia 14 listopada 2011r. został umieszczony w domu pomocy społecznej (vide: postanowienie k- 7 akt sprawy).

Wnioskodawca został ubezwłasnowolniony całkowicie a jego opiekunem ustanowiono B. K. (1), która złożyła przyrzeczenie 10 lutego 2016r., przed Sądem Rejonowym w T. w sprawie III RNs 316/15 (vide: zaświadczenie k-6).

Na rozprawie apelacyjnej w dniu 11 października 2017r., opiekun prawny wnioskodawcy B. K. (1), złożyła w jego imieniu oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku po jego ojcu S. G. zmarłym (...) w S., ostatnio stale zamieszkałym w S. (vide: oświadczenie k- 149).

K. prowadzi egzekucję ze świadczeń socjalnych otrzymywanych przez wnioskodawcę (vide: wyjaśnienia B. K. 00:03:47 protokołu rozprawy w dniu 11 października 2017r.).

W świetle tak uzupełnionych ustaleń faktycznych uznać należało, iż Sąd I instancji dokonał niewłaściwej oceny prawnej stanu faktycznego sprawy. Do dokonania korekty tej oceny, uprawniony jest ale i zobowiązany, Sąd odwoławczy, działając na podstawie art. 382 kc. Przepis ten stanowi, iż Sąd II instancji działa również jako sąd meriti i władny jest rozważać na nowo cały zebrany w sprawie materiał oraz wyrazić własną, samodzielną i swobodną ocenę, w tym ocenę zgromadzonych dowodów (vide: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17.04.1998r., II CKN 704/97, *legalis*). Sąd II instancji nie ogranicza się bowiem tylko do kontroli sądu I instancji, lecz bada ponownie całą sprawę, a rozważając wyniki postępowania przed sądem I instancji, władny jest ocenić je samoistnie. Postępowanie apelacyjne jest przedłużeniem procesu przeprowadzonego przez pierwszą instancję, co oznacza, że nie toczy się on na nowo.

Spadkobierca S. G., wnioskodawca w niniejszej sprawie, żądanie swoje oparł na art. 1019 § 2 k.c. w zw. z art. 1019 § 1 i art. 84 k.c., zgodnie z którymi spadkobierca, który pod wpływem błędu lub groźby nie złożył w terminie żadnego oświadczenia (tj. oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku), może w sposób wskazany w § 1, tzn. uchylając się przed sądem od skutków prawnych braku oświadczenia z jednoczesnym oświadczeniem, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca, uchylić się od skutków prawnych niezachowania terminu.

Konstrukcja uchylenia się od skutków prawnych złożonego pod wpływem błędu oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 1019 § 1 k.c.) została więc rozciągnięta na sytuacje, w których pod wpływem błędu spadkobierca nie złożył żadnego oświadczenia w terminie (art. 1019 § 2 k.c.), a więc takie, w których w istocie spadkobierca uchyla się nie od skutków prawnych swego oświadczenia, lecz od skutków biernego zachowania się - niezłożenia oświadczenia (por. B. Kordasiewicz, *Komentarz do art. 1019 k.c.*, *Legalis*). W tych wypadkach, jak to wskazał zasadnie Sąd Rejonowy w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, skuteczne uchylenie się od skutków niezłożenia oświadczenia w terminie powoduje wyłączenie działania fikcji prostego przyjęcia spadku, wynikającej z art. 1015 § 2 zdanie pierwsze k.c. lub, z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1015 § 2 zdanie drugie k.c.).

Reasumując, stwierdzić należy, że w doktrynie i judykaturze przyjmuje się, iż określone w art. 1019 k.c. szczególne przesłanki odnoszą się do uchylenia się od skutków zarówno złożenia, jak i niezłożenia w terminie oświadczeń o przyjęciu (odrzuconiu) spadku przez działającego pod wpływem błędu spadkobiercę. W obu tych sytuacjach uchylenie się od skutków prawnych powinno nastąpić przed sądem a spadkobierca powinien jednocześnie oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca, zaś skuteczność uchylenia się uzależniona jest od zatwierdzenia przez sąd. W realiach niniejszej sprawy oświadczenie o odrzuceniu spadku po ojcu, w imieniu wnioskodawcy, złożyła jego opiekun prawny, przed Sądem Rejonowym w S., na rozprawie w dniu 10 kwietnia 2017r. (vide: k- 67) a uzupełniła na rozprawie apelacyjnej w dniu 11 października 2017r. (vide: k – 149).

Stosowanie do wad omawianych oświadczeń, ogólnych przepisów o wadach oświadczeń woli, oznacza - w wypadku, gdy wadą tą jest błąd - że błąd musi dotyczyć treści czynności prawnej oraz że musi być istotny (art. 84 § 1 i 2 k.c.).

W wypadku wnioskodawcy D. G., Sąd Rejonowy uznał, iż nie można mówić o błędzie, bowiem jego matce, działającej wówczas jako jego przedstawicielka ustawowa, znany był fakt istnienia długów spadkowych. Fakt, iż nie złożyła w imieniu wnioskodawcy oświadczenia o odrzuceniu spadku, nie może być podstawą uchylenia się od skutków prawnych tego zaniechania.

Przy takiej formalnej ocenie Sąd Rejonowy nie wziął pod uwagę, iż pomiędzy matką wnioskodawcy, która była współdłużnikiem, długów obciążających spadek, a wnioskodawcą, małoletnim niepełnosprawnym synem, istniał konflikt interesów, który nie pozwala na uznanie, że brak jej działania obciąża wnioskodawcę. Natomiast, decydującym

dla rozstrzygnięcia wniosku jest również fakt niepełnosprawności intelektualnej wnioskodawcy, który w rezultacie doprowadził do jego całkowitego ubezwłasnowolnienia.

W stanowisku wyrażanym w literaturze poświęconej przedmiotowi sprawy, zakłada się, że o błędzie co do przedmiotu spadku można mówić wtedy, gdy brak wiedzy o rzeczywistym stanie majątku spadkowego nie jest wynikiem braku staranności po stronie spadkobiercy, czy też inaczej, gdy „błąd jest usprawiedliwiony okolicznościami sprawy”. Podobny pogląd reprezentowany jest w judykaturze (vide: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2005 r. w sprawie IV CK 799/04, LEX nr 159101), w która odwołuje się do istoty błędu prawnie doniosłego, który - przez dopuszczenie uchylenia się od skutków oświadczenia dotkniętego wadą - umożliwia odstąpienie od zasady, że każdy ponosi ryzyko swego błędu. Zważyć przy tym należy, że podstawę tezy o niedołożeniu należytej staranności powinna stanowić ocena uwzględniająca konkretne okoliczności sprawy, nieodzowne do ustalenia, jakich aktów staranności można było wymagać od strony. W kontekście oświadczeń spadkowych przy powoływaniu się na błąd co do przedmiotu spadku, chodzi o konkretne działania zmierzające do uzyskania wiedzy o rzeczywistym stanie majątku spadkowego. Niepodjęcie określonych, uzasadnionych w danej sytuacji działań mogłoby prowadzić do oceny o niedołożeniu przez spadkobiercę należytej staranności wyłączającej skuteczne powołanie się na błąd co do przedmiotu spadku.

Z zaferowanych w niniejszej sprawie dowodów, wynika wprost, iż wnioskodawca, w dacie śmierci ojca nie tylko był małoletni, niepełnosprawny intelektualnie, ale również nie pozostawał pod opieką matki, która tylko formalnie sprawowała nad nim władzę rodzicielską. W realiach jakie dotyczyły wówczas wnioskodawcy trudno wymagać aby podjął jakiegokolwiek akty staranności, natomiast opiekun prawny, ustanowiony dla niego w dniu 10 lutego 2016r., dowiedział się o stanie faktycznym sprawy, dopiero po doręczeniu przez K. zajęcia, otrzymywanych przez niego, dochodów.

Zdaniem Sądu Okręgowego, skuteczność powołania się na błąd co do przedmiotu spadku można bowiem wyłączyć wtedy, gdy spadkobierca nie dochował należytej staranności polegającej na podjęciu uzasadnionych w danych okolicznościach działań, zmierzających do ustalenia stanu spadku, których podjęcie doprowadziłoby do takiego ustalenia i w konsekwencji - do uniknięcia błędu. Ocena taka może być dokonana jedynie przy uwzględnieniu konkretnych okoliczności.

W stanie niniejszej sprawy, w ocenie Sądu II instancji, materiał dowodowy pozwala na ustalenie, iż wnioskodawca, jako spadkobierca S. G., miał podstawę do uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku, z powodu błędu prawnie doniosłego i istotnego co do treści czynności (art. 1019 § 2 w zw. z art. 84 § 1 zdanie pierwsze i § 2 k.c.).

Uwzględniając powyższe, na tle konkretnych okoliczności sprawy, uznać należało, że były podstawą uwzględnienia apelacji i zmiany zaskarżonego postanowienia, na podstawie art. 386 § 1 kpc.